

Câmiu'n-Nefehâti'l-Kudsiyye fi'l-Enâşîdi'd-Dîniyye ve'l-Kasâidi'l-İrfâniyye ve'l-Müveşşehâti'l-Endelusiyye

Yay. Haz.: eş-Şeyh Muhammed Arabî el-Kabbânî,

Dâru'l Hayr, Beyrut 1998, 780 sayfa.

Tanıtın: Muhammed Tayyip DURCEYLAN*

Şiir ve mûsikî, ehl-i tasavvufun sözleri ve sözlerinin müzikal etkisi bağlamında ele alındığı zaman, asırları içine alan bir geleneğin vazgeçilmez ikilisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Allah aşkının, Peygamber (s.a.v) sevgisinin veya irfânî bir düşüncenin nutk-ı şerîf, kasîde, tevşîh, gazel veya na't olarak dile getirilmesi, ardından mûsikîşinâs zâkirân tarafından bestelenerek irfân tâliblerinin zikir halkalarında vücûd bulması, tasavvuf ve tarikat kültürü tarihinde, özellikle cehrî zikir yapan tarîk ehlinin zikir âyinlerinde, vecd ve tevâcüd için vesîle olarak kullanılan usullerden biridir.

Sûfilerin ve tekkelerin bütün İslam topraklarında yayılmış olduğunu düşünürsek, haliyle bu topraklar içerisinde kullanılan her dilde, irfânî şiirlerin ve tekke mûsikîsi kültürüne ait çok sayıda besteli eserlerin bulunduğunu göreceğiz. Bu eserlerin dinî güfte mecmuaları yoluyla kayıt altına alınması, tasavvuf ehli şâirlere ait çoğu şiirin kaybolmamasına, günümüze kadar aktarılmasına vesîle olmuştur.

Bütün güfte mecmualarında olduğu gibi, dini güfte mecmualarında da, muhtevâsında bulunan eserlerin, malum ise güftekâr ve bestekâr isimlerinin, ayrıca hangi makamda ve usûlde inşâd edildiğinin belli olması, eserin genel özelliklerinden biridir. Bu şiirlerin makamları belli olduğundan, zâkirlerin zaten hafızalarında olan besteler dile getirilir, sözleri unutmamak açısından bu mecmualardan faydalanılır. Bu özelliklerinden dolayı dinî güfte mecmuaları, içlerinde mevcut olan şiirlerin ve bestelerin muhafaza edilmesine, tekke mûsikîsi icrâ eden zâkirânın meşk geleneğinin devam etmesine ve besteli ilahilerin meşk usûlü ile günümüze kadar gelmesine vesîle olmuştur diyebiliriz. İşte değerlendirmesini yapmaya çalıştığımız "*Câmiu'n-Nefehâti'l-Kudsiyye fi'l-Enâşîdi'd-Dîniyye ve'l-Kasâidi'l-İrfâniyye ve'l-Müveşşehâti'l-Endelusiyye*" isimli kitap da günümüze kadar meşk usûlüyle gelebilmiş ilahilerin cem edildiği ve Arapça yazılmış dinî güfte mecmualarına güzel bir örnektir.

Eserde ilk olarak, Arap dünyasında meşhur olan Mustafa İsmâil, Tâhâ el-Feşnî, Abdulfettâh eş-Şa'şâî, Muhammed Sıddîk el-Minşâvî, Muhammed Mahmûd et-Tablâvî, Abdalbâsıt Abdussamed gibi bazı kârîlerin, Üstâd Zühayr el-Menînî,

* Arş. Gör., Şırnak Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Tasavvuf A.B.D.
tdurceylan@yahoo.com

Bekrî el-Kürdî, Sabrî el-Müdellet, Muhammed Hayrî, es-Seyyid Müslim el-Baytar, Sabâh Fahrî gibi bazı bestekâr ve sanatçıların, Süleymân Dâvûd, Hamza Şekûr, es-Seyyid Rıdvân Dervîş, Tevfik el-Halebî gibi zikir âyinlerinde zâkirbaşı olarak bulunan bazı meşhur münşidlerin ve bazı tasavvuf müziği fırkalarının arşiv niteliği taşıyan fotoğrafları gözümüze çarpmaktadır. Ardından, hazırlanan eserin ve inşâdın önemine binâen, Suriye'nin ulemâ ve mutasavvıflarından, Muhammed Saîd Ramazan el-Bûtî'nin takdîm yazısını (s.5-9), Muhammed Abdullatîf el-Ferfûr (s.11-13) ile büyük mûlahhin Zühêyr el-Menî'nin (s.15-16) takrîz yazılarını ve müellifin mukaddimesini görmekteyiz (s.17-18).

Asıl amacının, münşidlere güfteye ulaşma açısından yardımcı olmak olduğu anlaşılabilir bu eseri bizim için değerli kılan en önemli husus, içeriğinde mevcut olan Hz. Muhammed (sav) için yazılmış medhiyeler, kimileri sahabeden olan İslam dünyasının güzide şahsiyetlerine ait şiirler, ehl-i irfânâ ait nutk-ı şerîfler ve Müveşşehâtü'l-Endelusiyye diye anılan Endülüs tevşihleridir. Bu güfteler mûsikî ile süslediği zaman pek tabii tekke, zâviye veya ribât diye adlandırılan maneviyat merkezlerinde icrâ edilen zikir âyinlerinde inşâd olunarak, vecd gibi manevî duyguların oluşmasına vesîle olacaktırlar.

Kitapta, sahâbeden, tâbiûndan ve ilk dönem sûfilerinden, yaşadığımız devir mutasavvıflarına kadar birçok zâtın bestelenmiş şiirleri mevcuttur. Hüseyin b. Ali (ö.680), Hassân b. Sâbit (ö.680[?]), Ali b. Hüseyin Zeyne'l-Âbidîn (ö.712), Râbiatü'l-Adeviyye (ö.801[?]), İmâm-ı Şâfiî (ö.820), İmâm-ı Şiblî (ö.946), Abdülkerîm el-Cilî (ö.1170), Seyyid Ahmed er-Rifâî (ö.1182), Ebû Medyen el-Mağribî (ö. 1198), Ömer ibnu'l-Fârız (ö.1235), Muhyiddîn ibnu'l-Arabî (ö.1240), Ebu'l-Hasan Ali eş-Şüşterî (ö. 1269), İzzeddîn es-Sayyâdî (ö.1271), Muhammed b. Saîd el-Bûsirî (ö.1296[?]) Ali b. Vefâ (ö.1404), Ahmed Zerrûk (ö.1493), Abdülğani en-Nâblusî (ö.1731) gibi meşhur zatların şiirlerine yer verildiği gibi, Ömer el-Yâfi (ö.1818), Muhammed Emin el-Cündî (ö. 1840), Muhammed el-Harrâk (ö.1845), Bahâuddîn Mehdî er-Ravvâs (ö. 1870), Abdulkâdir el-Humusî (ö.1902), Nasûh el-Câbirî el-Halebî (ö.1906), Mahmûd Ebu'l-Hüdâ es-Sayyâdî (ö.1909), Ahmed b. Mustafâ el-Alevî el-Müstegânimî (ö. 1934), Şâkir el-Humusî (ö.1951), Muhammed Emin el-Kütbi (ö.1983), Abdurrahmân eş-Şâğûrî (ö.2004), Abdurrahim el-Bura'î (ö.2005) gibi 19. ve 20. yy. mutasavvıf şâirlerin şiirlerine de yer verilmiştir.

Eseri hazırlayan Halbûnî Câmîi İmâm Hatîbi Muhammed Arabî el-Kabbânî'nin Sûriyeli olmasının doğal bir sonucu olarak, mecmuadaki şiirlerin daha çok Sûriye bölgesindeki zevâtâ ait olduğunu görmekteyiz. Kabbânî'nin hazırlamış olduğu bu mecmuada, Abdulkâdir el-Humusî'ye ait 42 şiir, Abdülğani en-Nâblusî'ye ait 35 şiir, Muhammed Emin el-Cündî'ye ait 32 şiir, Ali b. Vefâ'ya ait 31 şiir, Ömer el-Yâfi'ye ait 26 şiir, Hasan Hakîm el-Halebî'ye ait 22 şiir, Mahmûd Ebu'Şâmât'a ait 17 şiir, Nasûh el-Câbirî el-Halebî'ye ait 15 şiir, Muhyiddîn İbnu'l-

Arabî'ye ait 14 şiir, Ömer İbnu'l-Fârız'a ait 12 şiir, Bahâuddîn Mehdî er-Ravvâs'a ait 10 şiir, Mahmûd Ebu'l-Hüdâ es-Sayyâdî'ye ait 10 şiir, Şeyh Abdurrahmân eş-Şâğûrî'ye ait 10 şiir, Abdurrahîm el-Bura'î'ye ait 10 şiir, Ebû Medyen el-Mağribî'ye ait 9 şiir, Muhammed el-Harrâk'a ait 9 şiir, Abdulkerîm el-Cilî'ye ait 7 şiir, Şâkir el-Humusî'ye ait 5 şiir, Muhammed Emîn Kütbî'ye ait 5 şiir, Reşîd Sinân ed-Dımaşkı'ye ait 5 şiir, Ahmed Zerrûk'a ait 4 şiir, Hâlid el-Muhtesibe ait 4 şiir, Seyyid Abdulkâdir el-Haddâd'a ait 4 şiir ve güftekarı belli olmayan anonim şiirlerin yanı sıra, burada ismini zikretmediğimiz birçok şaire ait birer, ikişer veya üçer adet şiir mevcuttur.

Eserin içerik düzenlenmesi fasıllar şeklindedir. Sırasıyla Bayâtî (s.21-127), Sabâ (s.131-169), Acem (s.173-188), Hicâz (s.191-247), Segâh (s.251-326), Nihavend (s.329-352), Rast (s.355-419), Çargâh (s.323-447) fasılları ve seçilmiş, münferid kasîde ve ibtihâllerden oluşan bir fasıl (s.451-597) ile yine kendi içerisinde makamsal sıralama yapılmış Endülüs tevşihlerinden oluşan son bir fasılla (s.601-722) içerik oluşturulmuştur. Fasıllar içerisinde mevcûd olan şiirlerin güfte sahipleri malum ise belirtilmiş, büyük usûllerle icrâ edilenlerin ikâ'ları tıpkı Türk Mûsikîsi usûlleri gibi rakamsal ifâdeler ve düm-tek darpları ile not edilmiştir. Fasıllardan sonra, Sûriye ve civarındaki bölgelerde mûsikî usûllerinin icrâ ediliş şekli, yardımcı olması açısından, zamanları ve darp notaları yazılarak, iki sayfa şeklinde sunulmuştur (s.723-724).

Eserin fihrist bölümü ise gayet güzel hazırlanmış olup, özellikle zâkirân için son derece kolaylaştırıcı olmuştur. İki bölümden oluşan fihrist bölümünde, ilk fihrist fasılların sıralamasına göre yapılmış (s.725-752), ikinci fihrist ise eser içerisindeki bütün güftelerin alfabetik sıralamasına göre yapılmıştır (s.753-780).

Sûfi gelenek içerisinde, bilhassa cehrî zikir yapılan tariklerde, zikir ayinleri esasında kasîde inşâd etme çok önemlidir. Zâkirân diye anılan münşidler topluluğunun, zikrin icrâ ediliş tarzına hâkim olmaları ve birçok şiiri, ilahiye, kasideyi, tevşihî ezberden okuyabilmeleri gerekmektedir. İslam ülkelerinde yaygın olan Şâzeli, Rifâî, Kâdiri ve Halvetî tariklerinin ve kollarının çoğunda, zikir ayinlerinde zikrin başından sonuna kadar ferdî veya topluca kasîde okunduğunu düşünürsek, güfte mecmualarına olan ihtiyacın ne kadar olduğunu fikredebiliriz. Tanıtımını yapmaya çalıştığımız "*Câmiu'n-Nefahâti'l-Kudsiyye*" adlı kitabın, bu ihtiyacı giderme yolunda, özellikle son devir sûfilerine ait güfte mecmularının da çalışılması gereken alanlardan biri olduğuna ışık tutan, başarılı bir çalışma olduğu aşikardır.